

The Jews

Known and Unknown

(In Armenian)

By
Edic Baghdasarian

www.Edic-Baghdasarian.com

in Two Volumes
Volume 1

Armenian Research Center
Toronto-Canada
2022

Էդիկ Բաղդասարյան

Հրեաները

Ծածուկ և Հայտնի

Երկու հատորով

Հատոր 1

Հայկական Ուսումնասիրությունների Կենտրոն

www.Edic-Baghdasarian.com

Տորոնտո-Կանադա

2022

Էդիկ Բաղդասարյան

Հրեաները Ծածուկ և Հայտնի

**Երկու հատորով
Հատոր 1**

Հայկական Ուսումնասիրությունների Կենտրոն

www.Edic-Baghdasarian.com

Տորոնտո-Կանադա

2022

Բովանդակություն

Առաջաբան.....	7
Հրեաների ծագումը.....	11
Հրեաները Հայկական աղբյուրներում	18
Կորյուն.....	18
Ագաթանգեղոս	19
Փավստոս Բուզանդ	20
Եղիշե	25
Մովսես Խորենացի	28
Սեբեոս.....	31
Հովհան մամիկոնյան	41
Մովսես Կաղանկատվացի	43
Ղևոնդ	47
Հովհաննես Դրասխանակերտցի	57
Թովմա Արծրունի	59
Արիստակես Լաստիվերցի.....	70
Մատթեոս Ուռհայեցի	83
Կիրակոս Գանձակեցի	85
Թովմա Մեծոփեցի.....	90
Ստեփանոս Օրբելյան	91
Սիմեոն Լեհացի.....	93
Առաքել Դավրիժեցի	94
Խաչատուր Ջուղայեցի	136
Հարություն Տեր Հովհանյան.....	142

Հրեաների հալածանքների պատմությունից	143
1- Սելևկյանների շրջան	143
2- Հռոմեական կայսրություն	144
3- Քրիստոնեական Արևմուտք	144
4- Մերձավոր Արևելք և իսլամական հակասեմիտիզմ	147
5-Նացիզմ.....	152
6-Ռուսաստանը և Խորհրդային Միությունը.....	153
Ցարական Ռուսաստան.....	153
Խորհրդային Միություն	154
7-Հակասեմիտիզմը Հարավային Աֆրիկայում	155
Հրեաները Օսմանյան կայսրությունում	158
Դրվագներ Հրեաների վտարումների Պատմությունից.....	161
Հրեական ներգաղթ և ժամանակակից սիոնիզմ.....	179
Հրեական սփյուռք	193
Հրեաների վերադարձը Իսրայել	194
Հրեական բնակչությունը ըստ երկրների.....	194
Պաղեստին, Հորդանան, Հրեաստան, Իսրայել.....	197
ՊԱՂԵՍՏԻՆ.....	198
Արևմուտքը և պաղեստինցիները	203
Պաղեստինի պետությունը	211
Հորդանան	215
ՀԻՆ ՀՐԵԱԿԱՆ ՊԱՏՄՈՒԹՅՈՒՆԸ	219
Պատրիարքական դարաշրջան (մ.թ.ա. Մոտ 1800–1500)	221
Աբրամ՝ Աբրահամ (մ.թ.ա. 2150-1975).....	222
Իսահակ	223
Հակոբ.....	223
Դատավորների ժամանակաշրջան (մ.թ.ա. Մոտ 1399)	226

Միացյալ միապետություն (մ.թ.ա. 1025–928)	226
Իսրայելի եւ Յուդայի բաժանված թագավոր. (մ.թ.ա. 922 թ.)	227
Աքսոր եւ սփյուռք (մ.թ.ա. 772–515)	228
Հելլենիստական ժամանակաշրջան (մ.թ.ա. 305–63)	229
Հռոմեական օկուպացիա (մ.թ.ա. 63 - մ.թ.ա. 135)	230
Վաղ Շրջան.....	231
Միջին ժամանակաշրջան	231
Ուշ ժամանակահատված	231
Հրեա ժողովրդի	232
Պետականության վերականգնումը	232
Մերձավոր Արևելքի Հին կայսրությունների քարտեզները,	234
Օտար կայսրություններ, որոնք իշխում էին Իսրայելում	234
Ասորական կայսրություն (746 - 609 մ.թ.ա.).....	234
Բաբելոնյան կայսրություն (609 - 539 մ.թ.ա.)	235
Պարսկական կայսրություն (550 - 330 մ.թ.ա.)	235
Մակեդոնական կայսրություն (Ալեքսանդր Մակեդոնացու (III) օրոք 336 - 323 մ.թ.ա.)	236
Բալֆուրի հռչակագիրը	239
Պաղեստինը և պաղեստինցիները և Բրիտանական մանդատը	242
Իսրայելի Պետության Անկախության	244
Հռչակագիրը.....	244
Հռչակագրի տեքստը.....	246
Արաբա-իսրայելական պատերազմներ.....	251
Համայնքային բախումներ Մանդատային Պաղեստինում	254
1948 թվականի արաբա-իսրայելական պատերազմը	259
1949–1967 թվականներ.....	261
Նշանավոր պատերազմների ակնարկ	263

Էդիկ Բաղդասարյան	6	Հրեաները
ԻՍՐԱՅԵԼ	266	
ՀՐԵԱԿԱՆ ԻՆՔՆԱՎԱՐ ՄԱՐԶ, ՌԱՖՍՅ	271	
Հրեաների ցեղային խմբերը	277	
Հուդայականություն	282	
Էսեններ	283	
Կաբալա	285	
Սաբաթականություն. Շաբաթականություն	288	
Տասնյոթերորդ դարի Ռաբբիներ	290	
Հրեական գաղտնի Կազմակերպություն	291	
Հատված Մասունների Ու Սիոնիզմի Նպատակներից Ու Նախաձեռնություններից	294	
Հրեա Կաբալիստները	304	
Կա արդյո՞ք իրական հրեական վտանգ	321	
ՎԵՐՋ առաջին հատորի	345	

Առաջաբան

Անկասկած, հրեաները համարվում են աշխարհի ամենաքննարկելի ժողովուրդներից մեկը: Այսօր, համարեա անհնար է ուսումնասիրել և վերլուծել մասնավորաբար Միջին Արևելքի ժողովուրդների, ազգերի, էթնիկական զանազան խմբերի հասարակական-քաղաքական, հասարակական-տնտեսական և հասարակական-մշակութային պատմությունն ու ներկա իրավիժակը՝ առանց ի նկատի ունենալով թե այդ տարածաշրջանի, և թե համաշխարհային մակարդակով Հրեաների ակնառու դերակատարությունն ու հսկայական ներդրումը, լինի այդ դրական կամ բացասական, իհարկէ նկատի առնելով տարբեր մոտեցումները այդ փոքաթիվ, սակայն մեծ ժողովրդի հանդեպ:

Մենք մեր նախկին բազմաթիվ աշխատությունների իսկական մասը հատկացրել էինք Հայ ժողովրդի պատմության զանազան դրվագներին, իսկ այդ բնագավառներին առնչվող հետազոտություններ էինք կատարել մի շարք այլ թեմաներով, որոնցից մի քանիսը վերաբերվում էր Հայերի ու Հայաստանի հարևան ազգերի ու ժողովուրդների պատմությանը, որոնցից կարելի է հիշատակել այսպես կոչված «Ազերիներին»¹, Քրդերին²,

¹ - Էդիկ Բաղդասարյան, “Աղվանք, Ադրբեջան, Ծավալապաշտություն, Ոճրագործություն”, Տորոնտո, Հայերեն, 2014: և Անգլերեն՝

Edic Baghdasarian, “Aran, Azerbaijan, Expansionism and Crime”, in English, Toronto, 2016.

² - Էդիկ Բաղդասարյան, “Արարատյան Հանրապետություն”, Պարսկերեն, Տորոնտո, 2016.

Թուրքերին³, Պարսիկներին⁴ հատկացված աշխատություններ:

Այսպես էլ անհրաժեշտ համարեցինք նաև ուսումնասիրել Հրեաների բազմադարյա պատմությունը, թեև շատ հակիրճ ու ամփոփ, որը անխոսափելիորեն դարձավ երուներկա հատորները:

Հայ և Հրեա ժողովուրդները ունեն բազմաթիվ նպանություններ՝ պատմական, հասարակական և մշակութային բնագավառներում, և նույն պես ունեն իրարից զանազանվող հատկանիշներ ու

³ - Էդիկ Բաղդասարյան Թուրքերի ծագումը, Պարսկերեն, Երկու հատորով, Հատոր 1 և 2, Տորոնտո, 2020.

منشاء ترکان - به فارسی - در دو جلد - جلد ۱ و ۲ - تورونتو ۱۳۹۸ (2020)

⁴ - Էդիկ Բաղդասարյան, “ Հայ-Իրանական պատմական առնչությունները, Հինգ հատորով, հատոր 1, Հայ-Իրանական պատմա-քաղաքական հարբերությունները, Պարսկերեն, Տորոնտո,, 2018.

تاریخ مناسبات تاریخی ارمنستان و ایران در ۵ جلد، جلد ۱، تاریخ مناسبات سیاسی ارمنستان و ایران، فارسی، تورونتو ۱۳۹۷. (2018)

Հայ-Իրանական պատմական առնչությունները, Հինգ հատորով, հատոր 2, Հայ-Իրանական լեզվական կապերը, Պարսկերեն, Տորոնտո,, 2018.

تاریخ مناسبات تاریخی ارمنستان و ایران در ۵ جلد، جلد ۲، تاریخ مناسبات فرهنگی ارمنستان و ایران، زبانهای ایرانی و ارمنی، فارسی، تورونتو ۱۳۹۷. (2018)

Հայ-Իրանական պատմական առնչությունները, Հինգ հատորով, հատոր 3, Հայ-Իրանական գրական կապերը, Պարսկերեն, Տորոնտո,, 2018.

تاریخ مناسبات تاریخی ارمنستان و ایران در ۵ جلد، جلد ۳، تاریخ مناسبات ادبی ارمنستان و ایران، فارسی، تورونتو ۱۳۹۷. (2018)

Հայ-Իրանական պատմական առնչությունները, Հինգ հատորով, հատոր 4, Հայ-Իրանական բանահյուսություն և հավատալիքներ, Պարսկերեն, Տորոնտո,, 2018.

تاریخ مناسبات تاریخی ارمنستان و ایران در ۵ جلد، جلد ۴، تاریخ مناسبات فرهنگی ارمنستان و ایران، فرهنگ عامیانه، فارسی، تورونتو ۱۳۹۷. (2018)

Հայ-Իրանական պատմական առնչությունները, Հինգ հատորով, հատոր 5, Իրանահայ մշակույթ, Պարսկերեն, Տորոնտո,, 2018.

تاریخ مناسبات تاریخی ارمنستان و ایران در ۵ جلد، جلد ۵، تاریخ فرهنگی ارمنیان ایران، فارسی، تورونتو ۱۳۹۷. (2018).

գրվագներ: Մեր երկու ժողովուրդները ունեն բազմահազարամյա պատմություն, թեև ազգային տեսանկյունից ունեն նաև տարբերություններ՝ բոլոր հայերը քրիստոնեաներ են, սակայն ոչ բոլոր քրիստոնեաներն են հայեր, Բոլոր հրեաները հուդայական կրոնին են հետևում, սակայն բոլոր հրեաները չեն պատկանում մեկ էթնիկական խմբի, հրեաները կարող լինել Իսրայելցի-պաղեստինցի, սևամորթ աֆրիկացի, դեղին ազգին պատկանող էթնիկական խմբերի անդամ, լինել խազարների շառավիղներ և այլ, և այլն:

Այդուամենայնիվ, հողագնդի վրա ապրող բոլոր մարդիկ ի սկզբեւ արժանի են մարդկային հարգանքի, իրավունք ունեն ազատ ապրել, ազատ արարել, մասնակցել համաշխարհային քաղաքակրթության զարգացմանը և այլն: Հրեաների ներդրումը այդ տեսանկյունից անհերքելի է: Սույն աշխատության հաջորդ էջերում ներկայացվել են նրանց հասարակական, մշակութային ու գիտական մեծ ուժն ու ներդրումը աշխարհի պատմության մեջ:

Հայ և հրեա ժողովուրդները անցել են պատմական դժվար ուղի, հազարավոր տարներ երկուսն էլ ենթարվել են ազգային, կրոնական, հասարակական և քաղաքական բռնաճնշումների, զրկանքների, հալածանքների և ամենասարսափելին այն է որ 20-րդ դարում երկուսն էլ անցել են ցեղասպանության անմարդկային դժվար ուղին: Եվ այդ պատճառով նրանք արժանի էլ շատ ավելի ընդարձակ ապահով կյանք վարելու հնարավորություն վայելելու, իսկ երբ աշխարհը նրանց չի տրամադրում յդ առիթն ու պահը, և քանի որ աշխարհում միշտ էլ գործել և գործում է «Ուժը արդարություն է» (Might is Right) սկզբունքը, նրանք իրավացի են դիմելու այդ սկզբունքին՝ իրենց գոյությունը, մարդկային արժանապատվությունը, ազգային-էթնիկական արժեքները պահպանելու և զարգացնելու ուղղությամբ:

Մենք հավատում ենք, որ տյալ ժողովուրդ առաջին հերթին

ինքն է պատասխանատու իր կյանքի բոլոր բնագավառների իրադարձությունների ծավալմանը, ապա որտաքին ազդեցություններն ու միջամտությունները: Ուստի նրանք են բախտավոր, որոնք ունեն ազգային ծրագիր, իրենց ներկա և ապագա սերունդների ապահովելու համար ավելի բարգավաճ, ու ապահով կյանք ու հեռավոր կանաչ հորիզոններ: Այդ առումով հրեաները չափազանց առաջ են անցել աշխարհի շատ այլ ժողովուրդներից, իսկ հայ ժողովուրդը դեռևս այդ գործընթացի մատյանի առաջամասն էլ չի հասցրել շարադրել: Թեև մենք տարիներ առաջ հրատարակել ենք այդպիսի ծրագիր⁵ ու ներկայացրել թե Հայաստանի պետությանն ու ընդհանրապես հայ հանրությանը, սակայն մինչ օրս չենք ստացել արժանավույն արձագանք:

Այս ներկա աշխատությանմբ, փորձել ենք թեև համառոտ ներկայացնել հրեա ժողովրդին մեր հնարավորությունների սահմանում, սակայն շատ ավելին կարելի է և հարկավոր գրել այդ թեմայի շուրջ:

Հեղինակը չափազանք շնորհակալ կլինի, եթե հարգելի ընթերցողը արտահատի իր տեսակետներն ու կառուցողական դիտողությունները այդ աշխատության վերաբերյալ, որոնք անշուշտ ի նկատի կառնվել հաջորդ խմբագրությունների ընթացքում:

Էդիկ Բաղդասարյան

Փետրվարի 18, 2022թ.,

Հայկական Ուսումնասիրությունների Կենտրոն,

Տորոնտո, Կանադա

www.Edic-Baghdasarian.com

edbagh@yahoo.com

Տ - Մենք 2014 թվականի հրատարակել ենք այդ ազգային ծրագիրը՝ «Հայկական Հարցի Մանիֆեստ, Հայերեն, Տորոնտո, 2014.» և անգլերենով՝ «Edic Baghdasarian, Manifesto of the Armenian Question, in English, Toronto 2016».